

Володимир Шаповал

ШАПОВАЛ Володимир Миколайович — доктор філософських наук, доцент, професор кафедри гуманітарних дисциплін, юридичної журналістики та мовної підготовки Харківського національного університету внутрішніх справ. Сфера наукових інтересів — філософська антропологія, філософія культури, філософія права.

ПРО СЕНС ТА БЕЗГЛУЗДІСТЬ СУЩОГО

У статті зроблена спроба дати абрис узагальнюючих поглядів на проблему сенсу та безглуздості існування взагалі та людського існування, зокрема, а також напрямків смисложиттєвих орієнтацій людини у світі.

Ключові слова: сенс, безглуздість, суще, людина, світ, життя, смерть.

Наш час наділяють найрізноманітнішими визначеннями і одним з таких, що досить часто зустрічається у літературі, є наступне: «сучасність — це епоха втрати сенсу» або «наш час — найбезглуздіший з часів». З одного боку, у подібних висловлюваннях немає нічого оригінального, оскільки відчуття втрати людиною сенсу свого існування — не така вже велика рідкість в історії. З іншого боку, кожного разу, коли таке трапляється, воно не з'являється на порожньому місці, але має під собою серйозні соціальні, моральні або психологічні підстави. Незважаючи на унікальність кожної історичної або особистісної ситуації, оскільки всі вони призводять до однакового результату — колективного або індивідуального відчуття втрати сенсу, — очевидно, тут присутнє щось загальне. У цьому зв'язку, виникає проблема пошуку підстав сенсу і безглуздості сущого, а також шляхів виходу індивідів та груп індивідів зі стану безглуздості.

Термін «сенс» пов'язаний з поняттям «значенням». При цьому, якщо поняття «значення» несе у собі певне логічне навантаження, то «сенс» більше тяжіє до соціальної та морально-психологічної царини. Говорячи про сенс сущого, слід мати на увазі, що аналізоване суще не тільки сприймається на рівні почуттів, але ще й мислиться, а думки людини виражаються у поняттях, судженнях та умовиводах. Таким чином, безлогічна складова при аналізі проблем сенсу

є абсолютно необхідною. Людина є раціональною істотою. Якщо щось отримує логічне пояснення, то тим самим воно набуває для неї сенсу. Розумне пояснення позбавляє від невизначеності, страху, надає сенс тому, що відбувається, дозволяє тривати людському існуванню далі.

Розглядаючи проблему сенсу і безглуздості суцього у логічній площині, можна виділити так званий «загальний сенс», тобто, сенс світу, і «індивідуальний сенс», або внутрішнє відчуття конкретного індивіда, щодо того, має його життя сенс або є безглуздим. Аналізуючи можливі відносини між зазначеними «загальним» і «індивідуальним» сенсами, можна виділити чотири варіанти таких зв'язків:

- 1) світ має сенс і життя конкретного індивіда також має сенс;
- 2) у світі є сенс, але людське життя позбавлене сенсу;
- 3) сам по собі світ є абсолютно безглуздим, проте цій безглуздості людина протиставляє внутрішній стрижень свого особистісного смислу;
- 4) і світ не має сенсу, і існування кожного конкретного індивіда позбавлене сенсу; придання чомусь сенсу — це умовність або фікція, певний різновид міфотворчості.

Розглянемо кожен з варіантів більш детально.

Згідно з *першим варіантом*, світ несе у собі глибинний сенс, який до кінця не може бути розкритий ані окремим індивідом, яку б проникливу інтуїції він не мав, ані людством у цілому, як би довго не тяглася його історія. Світ містить у собі безліч таємниць і ці таємниці настільки глибокі, що залишатимуться такими навіть у тому випадку, якщо люди досягнуть краю Всесвіту і проникнуть у найдрібніші деталі світобудови. За таких обставин мета і сенс індивідуального людського життя та існування людства у цілому вбачаються у тому, щоб спробувати розгадати ці таємниці, дати їм достовірне тлумачення. Прагнення розкрити головні пружини суцього, зусилля, спрямовані на вирішення цього надскладного завдання, не можуть не наповнювати життя будь кого, хто шукає, найглибшим смислом.

Будь який пошук сам по собі надає сенс людському існуванню. Пошук відповідей на глобальні питання буття породжує відчуття прилучення до найвищих смислів. Неодноразово переконуючись у тому, що пізнати таємниці світу до кінця неможливо, людина безупинно продовжує спроби наблизитися до них хоча б на кілька кроків. Якщо ці зусилля приводять до успіху, це приносить надзвичайне задоволення, робить життя людини змістовним і повнова-

гомим. Відчуття високого смислу тієї місії, яку виконуєш, доступне дослідникам закономірностей природи і суспільства, а також тим, хто причетний до пізнання таємниць людської душі.

Дещо іншим випадком є *другий варіант*, згідно з яким світ сам по собі не несе ніякого сенсу; сенс уносить до нього людина. Як зауважував Б. Хюбнер: «ані серед мета-фізичних умов, ані у мета-фізичній перспективі немає такого сенсу, котрий не визначався б людиною, був би незалежним від неї, як не було його й раніше, протягом усієї історії людства: ані у міфах, ані у релігіях, ані в ідеологіях. Завжди були тільки різні відповіді на потребу у сенсі, на потребу людини бути зрозумілою іншим в якості Я, щоб Я, за висловом К'єркегора, не зневіралося у своєму власному Я ... Сенс ніколи не даний в онтологічному аспекті, але завжди обумовлений мета-фізичною потребою людей, він існує в якості вимоги, яка фундує сутність усвідомлення часу і telos людського життя, — вимогу знайти щось інше для звільнення від свого власного екзистенціального тягаря» [2, с. 28-29].

Коли зустрічаєшся з висловлюванням «світ як горизонт смислів», — мимоволі виникає сумнів: чи немає тут певної семантичної помилки? Існують серйозні підстави припускати, що навряд чи світ містить якісь смисли, чи навіть задає горизонт смислів, скоріше за все це — саме породження людини. Весь людський досвід підказує, що світові, за великим рахунком, все одно, нагороджує його хтось смислами, чи вважає цілком безглуздим. Зовнішня реальність розвивається за власними законами, де центральне місце займають незалежні від людини і людства зв'язки і відносини. Одні явища змінюються іншими, складаючи нескінченні мережі суцього, байдужі до того, пізнають їх або вони залишаються непізнаними, вважають такими, що мають сенс, чи вони залишаються поза межами людської уваги.

Однак прихід людини у цей світ, все ж таки, не залишився без наслідків. Принаймні, — у межах планети Земля. Для людей, суще існує не як «світ сам по собі», а саме як «світ для нас». Певні фрагменти суцього виділяються і наділяються смислами для того, щоб людина могла діяти, знайшла орієнтири для свого існування, зробила світ у практичному і психологічному плані більш пристосованим для себе. Було б невірним утверджувати, що всі інші живі істоти тільки пристосовуються до світу, не вносячи сюди ніяких змін. Напроти, діяльність живої природи на нашій планеті — це безперервний перетворення зовнішнього середовища для створення кращих умов для життя як такого. Людина прагне пізнати і пере-

творити світ по-своєму, роблячи це для своїх цілей, але не завжди розуміє сенс своєї діяльності у загальних планах універсалу.

Можна сказати, що «горизонт смислів» — це світ, яким ми його уявляємо сьогодні і яким хочемо бачити у майбутньому. Люди сприймають світ не інакше, як через горизонт значень і смислів, які самі ж і задають. Питання про те, наскільки вірно сприймається і відбивається цей світ — окрема велика проблема.

На початкових етапах людської історії формування сфери смислів проводилося на релігійно-міфологічній ґрунті. Мізерні знання про природу і соціум сусідили з всеосяжними і неймовірно розгалуженими релігійно-міфологічними уявленнями. Міфологічне смислопородження, створюючи у цілому ілюзорну картину світу, у кінцевому підсумку виконувало конструктивні функції, згуртовувало людей, допомагало орієнтуватися у ворожому для них світі протягом багатьох тисячоліть. Хоча, за великим рахунком, ці уявлення мали ілюзорно-фантастичний характер, тим не менш, вони допомагали вирішувати завдання виживання і розвитку людських спільнот і окремої людини. З часом міф у процесах смислоутворення став поступатися місцем спочатку філософії, а потім конкретним наукам. Коли на зміну міфу приходять наука, виникає інша картина світу і зовсім інші стратегії пошуків відповідей на найголовніші запитання буття. Але чи допомагає той горизонт смислів, яким виробляється, спираючись на досягнення науки, забезпечити рівновагу людської душі і впевненість у майбутньому, — це питання, на яке важко дати однозначну відповідь. Аж до самого останнього часу міф ніколи не сходив зі сцени зовсім, відіграючи важливу роль у процесах смислотворення. «Розчаклування» світу, у процесі якого релігійно-міфологічні погляди поступаються місцем конкретним науковим знанням, по суті не завершено. Зазначений процес, як це не парадоксально, не наблизив, а скоріше віддалив людину від мети набуття вищих смислів. Не наука, а скоріше, міфологія, релігія і філософія відповідають на питання про те, у чому полягають найбільш значущі смисли суцього, і як до них наблизитись. Зрозуміти, як улаштований світ насправді, як виникла і для чого існує людина, у чому сенс появи розуму, — ось ті питання, відповіді на які могли б наповнити життя людини вищим смислом.

З появою людини розвиток природи у межах планети Земля стала набувати специфічної спрямованості. Думки і дії людей з певного часу мають усе більш вагомий вплив на навколишній світ.

Першими це відчули представники органічного життя. Та й індивергентність неорганічної природи по відношенню до діяльності людей також виявилася дуже відносною. Одним з законів природи є постійна боротьба між органікою і неорганікою за право на існування життя у гігантському ворожому до нього космосі. Два мільярди років сукупність всіх живих істот — біота планети — намагається відвоювати простір для свого існування у всемогутньої неорганічної природи, сформувати адекватне для життя зовнішнє середовище, жертвуючи індивідами, видами і цілими родами заради того, щоб зберегти ціле — життя. Усередині сфери життя також йде безперервна боротьба. Значення існування окремої особини у цій боротьбі мізерно мале, ним завжди жертвують заради інтересів цілого — життя як такого. Людина, як частина органічної природи, також відчуває на собі удари неорганіки і намагається протидіяти їм. Як і всім іншим живим істотам, їй постійно доводиться відвоювати собі місце під сонцем. Але, завдяки розуму, їй можливості перетворювати зовнішній світ тисячократно збільшилися у порівнянні з рештою живих істот. Тепер вже сама природа повинна захищатися від людини, яка загрожує їй на всіх рівнях. Наслідки цієї боротьби безальтернативні. Якщо людина буде на боці життя, вона переможе, але якщо буде брати собі у союзники неорганіку, остання, в остаточному підсумку, зітре людську цивілізацію з лиця землі.

Хоча світ містить у собі безліч таємниць, відкрити які було дуже заманливо для людини, однак сенс, як якась кінцева мета, до якої нібито прагне світ, навряд чи існує. Тут ховається певний парадокс. З одного боку, світ еволюціонує у бік такої, що стає більш складною, структурності і функціональності, вершиною яких є людський мозок і створена руками і розумом людей цивілізація. З іншого боку, як показує синергетика, у світі наростає ентропія, неабияке значення має тут випадковість, а там, де присутня випадковість, пошуки сенсу стають у край складними, якщо не сказати більше: у світі випадковості сенс взагалі навряд чи можливий.

Згідно з *третьім варіантом*, у світі, можливо, присутній якийсь сенс, але індивідуальне людське існування ніякого сенсу не має. Подібне світовідчуття і світорозуміння може бути пов'язане з усвідомленням несумірності масштабів світу і людини. Воно може виникнути внаслідок внутрішніх психологічних проблем індивіда. Заглибленість індивіда у самого себе, зацикленість на своєму Его роблять питання про сенс світу несуттєвими. Камю висловив зазначену ситу-

ацію таким чином: основне питання філософії не у тому, що первинно, матерії чи дух, а у тому, чи варто життя того, щоб його прожити. Стан депресії, аутизму, які супроводжують таке запитування можуть носити або тимчасовий, або постійний характер. Тимчасові періоди відчуття безглуздості існування, у певній мірі, корисні, оскільки говорять про те, що якийсь період життя закінчився і потрібно починати новий етап, шукати нові орієнтири і смисли для свого існування. Постійний їх характер говорить про глибоку патологію.

Враховуючи таке, що перевищує будь які межі, зростання людської популяції на планеті, рід *homo sapiens* взагалі може сприйматися як найбільша безглуздість у світі. Людство розростається як ракова пухлина, ущільнюючись до немислимих масштабів на зайнятих територіях і захоплюючи нові. Хаотичні спроби знайти вихід з ситуації, що склалася, призводять до того, що зміни у соціумі відбуваються з неймовірною швидкістю. Життя звичайних людей в умовах наростаючої зовнішньої динаміки стає все більш напруженим. Інформаційний вибух перетворився на інформаційну лавину, у створенні якої приймають участь не сотні чи тисячі, як колись, а мільярди людей — користувачів Інтернету. Кількість інформації, що колись подвоювалась за сотні чи десятки років, тепер подвоюється щорічно, і буде наростати ще швидше. Ситуація такого, що прискорюється, зовнішнього руху і пов'язаного з цим постійного стресу змушує багатьох людей вдаватися до втечі від реальності або у глибини власного Я, або у темряву несвідомого. Такі, що колись допомагали, погляди на суще сьогодні здаються абсолютно безглуздими, і це змушує шукати зовсім нові орієнтири і нові сенси. Безглуздій чи такій, що здається безглуздою, динаміці зовнішньої реальності людина намагається протиставити цілісність свого внутрішнього світу, того, що зветься «стійкістю душі». У цьому вбачається одна з умов збереження індивідуальної психіки людини і загального соціального здоров'я.

Нарешті, *четвертий варіант*, а саме, переконаність у тому, що ані у світі, ані у індивідуальному існуванні немає жодного сенсу, пов'язане зі станом глибокої фрустрації людини, що межує з розладом психіки. Причини такого стану можуть бути різними: важкі випробування, пов'язані з війною, стихійними лихами, голодом; утрата близьких, утрата зв'язків з людьми, які були найціннішими; почуття нескінченної самотності; фізичні страждання, пов'язані з невиліковною хворобою тощо. Вважати суще тотально безглуздим змушують фізичні та

морально-психологічні страждання, яким піддається людина у своєму земному бутті, і які закінчуються неминучою смертю. Але, якщо замислитись глибше, стражданням і смерті піддається не тільки людина, але й багато інших живих істот. Смерть щомиті збирає рясні жнива на будь-якому клаптику суші і моря нашої планети. Спостерігаючи таку повсюдну закономірність, присутню у природі, не можна ставитися до цього як до чогось випадкового і безглузлого. Навпаки, смерть і зміна поколінь представляється чимось розумним, таким, що має неабияке значення у загальних планах буття, глибинний внутрішній сенс.

З моральної точки зору, той, хто переживає біль, відчуває страждання, може навчитися співчувати чужому болю і чужому стражданню. Той, хто бачить смерть близьких і далеких людей, по-особливому буде ставитися до свого власного життя. Розуміючи неминучість утрат у цьому житті, будеш набагато більше цінувати те, що маєш. Іншими словами, — знаходити нові грані сенсу.

За великим рахунком, припущення про тотальну безглуздість суцього принципово є неконструктивним. Людина повинна відшукати якийсь сенс суцього або... покінчити життя самогубством. Історія показує, що будь-яким, найважчим випробуванням людина протиставляє силу свого духу, яка не тільки допомагає пережити важкі часи, але відкриває нові, абсолютно несподівані сенси. Поки людина жива, нічого не втрачено. Навіть тоді, коли світ навколо перетворюється у тотальний хаос, не можна відмовлятися від пошуку підстав для нового порядку, нових смислів. Потрібно тільки пам'ятати слова З. Баумана, який указував: «На долю філософів і соціологів випало викривати брехню обіцянок заспокійливої впевненості у назавжди влаштованому порядку, якою заманюють в тоталітарні ями міражем звільнення від вантажу проблем; висміювати чванство продавців єдиного патентованого сенсу, які похваляються так, ніби вони побували у палаці абсолютної істини і вкусили зі столу кінцевої мудрості ... » [1, с. 79].

Світосприйняття людини сучасного постіндустріального суспільства більш за все схиляється до другого і третього варіантів. Враховуючи високий ступінь суїцидності у сучасному світі, четвертий варіант також не є великою рідкістю.

Доклавши чимало зусиль і зазнавши великих жертв, за десять тисяч років історії цивілізації люди певною мірою пізнали цей світ, масштабно перетворили планету, змогли зазирнути у найвіддаленіші куточки Всесвіту. Вони навчилися використовувати закони природи собі на користь. Однак у своїх діях люди керуються не тільки набутими знаннями, але і

так званою «вільною волею», встановлюючи самі собі закони і правила, нерідко всупереч тому, до чого готувала людей природа.

Нинішня епоха має свої особливості. Лейтмотивом нашого часу стало прагнення задовольнити бажання тут і тепер, бо завтра може взагалі не настати. У деяких країнах створено так зване «суспільства масового споживання», а для багатьох інших країн воно виступає заповітною мрією. Споживацька стратегія призводить до виснаження матеріальних ресурсів планети, суттєво деформує психосферу соціуму. Особлива драматичність ситуації полягає у тому, що проблеми наростають з більшою швидкістю, ніж можливості для їх вирішення. При цьому, якщо одні не розуміють суті того, що відбувається, інші, розуміючи, не вживають жодних серйозних дій, щоб змінити ситуацію на краще. Центри влади та інформації, можливо, віддають собі звіт у всій складності становища, але не говорять всієї правди, займаючись міфотворчістю і заспокоюючи порожніми обіцянками. Можливо, що якщо сказати широкому загалу всю правду, то в епоху масових комунікацій, це може викликати загальний хаос і швидко катастрофічну розв'язку. Засоби масової інформації, телебачення, Інтернет воліють маніпулювати суспільною свідомістю, постійно працюючи на пониження. Займаючись тотальним «промиванням мозку», вони формують у нетворчого більшості мало не на рівні інстинктів культу вещьїзму та гонитви за миттєвим успіхом, атрофіруючи критичне мислення, здібності реально оцінювати ситуацію. Багато хто перестав бачити позитивні перспективи, ростуть апокаліптичні настрої, відчуття втрати сенсу. Сьогоднішню соціальну реальність можна було б назвати балансуванням на краю прірви, яке, як відомо, довго тривати не може.

Таким чином, природний і соціальний світи виступають, з одного боку, як такі, що мають сенс, а з іншого боку, — як абсолютно безглузді. Як перше, так і друге відбувається за критеріями значимості тих чи інших сторін або аспектів світу для задоволення матеріальних чи духовних потреб людини. Сенсом нагороджується те, що пов'язане з якимись важливими сторонами життя людей, а також те, що загрожує їх існуванню і благополуччю. Причому, невірно було б вважати, що має сенс виключно утилітарно корисне, а протилежне йому розглядається як безглузде. Впорядковане, гармонійне, таке, що має етичну або естетичну цінність у природі та культурі також виступає як таке, що має сенс. З іншого боку, безглуздим уважається не тільки те, що позбавлене будь-якої прак-

тичної користі, але головним чином те, що випадає з бінарних опозицій корисне—шкідливе, добре—зле, істинне—неістинне, прекрасне—потворне. З морально-психологічної точки зору «має сенс», те, що містить ясно окреслені конотації з позитивними цінностями. Безглузде ж тяжіє або до негативного полюса, або індиферентне до людини, просто кажучи, ніщо.

У якому випадку виникає відчуття безглуздості? Людина називає світ безглуздим, якщо у повній мірі усвідомлює мізерність своїх можливостей перед просторовими і часовими масштабами суцього. Тривалість людського життя не йде ні в яке порівняння з тривалістю існування об'єктів Всесвіту. Те ж саме можна сказати про просторові масштаби. Не сьогодні була зрозуміла ця істина, і не сьогодні її усвідомлення породило у людини відчуття жаху і безглуздості свого існування. Однак, незважаючи на свою мізерність, розум людини, здатний умістити цілий Всесвіт, задаватися запитаннями про його зміст і сенс. Людина не може миритися з дійсною або гаданою безглуздістю суцього, будь якими шляхами вона прагне внести у зовнішню реальність власний вимір і власний сенс, бо інакше її існування стає неможливим.

Питання про сенс всього суцього стикається з питанням про те, що рухає людьми в їх індивідуальній і колективній життєдіяльності. Перше і головне тут — збереження особистого життя і продовження роду. Зазначені спонукання мають своїми витокami тваринний інстинкт самозбереження й сексуальний інстинкт. Для людини має безумовний сенс все те, що сприяє її збереженню як індивіда і збереженню її роду, а також те, що загрожує їх існуванню. Звідси випливає умовний розподіл людських вчинків і явищ зовнішнього світу на «добро» і «зло», в якому виявляється моральний вимір суцього, зв'язок сенсу з поняттям «добра», а безглуздості — з його протилежністю.

Відчуття безглуздості викликається також руйнуваннями і смертю всього у цьому світі. Факт біологічної смерті будь якої живої істоти є безперечним, і людина розуміє, що вона тут не є винятком. Розум, виділяючи її серед всіх живих істот, ставить, наче б то, у виняткове становище. Але, разом з цим, розум відкриває людині істину загальності смерті, присутньої у світі. Звільняючись від слабких і непристосованих, природа діє досить жорстко. Людина не бажає миритися з таким станом речей і робить все можливе для того, щоб зберегти життя та здоров'я кожного представника свого виду. У створенні умов для збереження і розвитку кожної людської особистості як носія культури і духовності вбачається сенс існування роду людського взагалі.

Не тільки живому, але всьому, що колись виникло, судилося загинути, включаючи нашу планету, Сонце, Галактику і Всесвіт у цілому. Це призводить до думки, що життя індивіда і взагалі людського роду безглузді. Усупереч цьому, людина ніколи не бажала миритися з такою перспективою. Вона намагається вбачати сенс у тому, щоб тривати якомога довше в якості індивіда і роду. На ранніх етапах людської історії цілям набуття та збереження сенсу служили розгалужені релігійно-міфологічні комплекси, основу яких складала уявлення про відносність тимчасовості і примар вічності, заперечення конечності на користь нескінченності. Наука внесла у ці погляди суттєві корективи. Вона зруйнувала надії на вічність і нескінченність, які сьогодні сприймаються як наївні, показала, що подібні погляди позбавлені будь яких серйозних підстав.

Загальне або рід стає чимось абстрактним, утрачає свій колишній сенс. На зміну ідеї загального і вічного приходить думка про індивідуальне і тимчасове. Виникає серйозна психічна і соціальна колізія: яким чином, відмовившись від ідеї вічності і нескінченності зберегти надію на життєстверджуючі смисли? Домінуючим стає переконання, що має сенс тільки прагнення людини до збереження себе як індивіда і всебічний розвиток індивідуальних людських якостей.

Відчуття безглуздості не може тривати нескінченно довго. Воно повинно завершуватися або набуттям нових смислів, або крахом людини як такої. Що тримає людину по цю сторону буття, не дозволяє зробити «фатальний крок» за межу буття? Відповідь на це запитання може бути наступною: набуття нової віри і нових смислів. Коли колишні смисли загублені, на зміну їм має прийти щось нове. Неважливо, що це буде. Можна просто вигадати нові смисли, і вони будуть слугувати існуванню людини, бо розум і безглуздість — речі несумісні. Можливо, саме тому, зіткнувшись з ситуацією безглуздості, людина звертається до трансцендентного, до міфології, релігії чи філософії, бо, не знайшовши виходу, зостається тільки вибір неіснування взагалі.

Світ сам по собі умовно можна вважати безглуздим, якщо виходити з того, що він існує не для людей, а за своїми власними законами. Існування людського роду займає тут досить скромне місце. Якби люди з їх, так званою, «розвиненою цивілізацією» зникли б, у Всесвіті мало б що змінилося. Хіба що, жива природа планети Земля, скинувши з себе тягар людства, зітхнула б з полегшенням. Самі по собі процеси у світі дивним чином узгоджені, світ являє собою досить упорядковане ціле, в якому, незважаючи на окремі катастрофічні прояви, зберігаєть-

ся єдність і порядок. Світ та індивідуальне людське існування набувають справжнього сенсу, якщо людина як родова істота зрозуміє своє дійсне місце у цьому світовому цілому. Але зробити це дуже нелегко.

Який і чотирьох розглянутих вище варіантів міг би вважатися найбільш сприйнятливим? Очевидно, що перший. Справді, скільки б людина не переконувала себе, що вона вільна істота, світ на кожному кроці обмежує її свободу, аж до того, що в якийсь момент ставить останню крапку людському існуванню. Не рахуватися з вимогами світу не можливо. Вважати світ абсолютно безглуздим і шукати сенс тільки у собі, — також не найкраща позиція. Проблема у тому, як узгодити ці протиріччя.

Можна було б вчитися у природи, де, поряд з сплесками катастрофічності і постійним знищенням якихось її частин, у цілому присутній відносний порядок і сенс. Однак людина як родова істота живе не лише матеріальними інтересами, але і потребами духу, які б химерні обриси ці потреби не набували. Хай її тілесне існування мізерно мале у порівнянні з історією людського роду, але породження її духу живуть, якщо не вічність, то століття і тисячоліття. Саме тому людина з наполегливістю Сізіфа намагається втілити породження свого духу, створюючи піраміди, храми, вірші, музику, філософські тексти, вважаючи, що ці творіння будуть існувати довше за їх творця. У цьому проявляється непримиренність з фактом руйнування і смерті, протест проти смерті і прагнення подолати її, може бути, в іншому існуванні. Яку б позитивну роль не грала смерть у живій природі, по відношенню до себе людина сприймає її як найбільшу безглуздість. Смерть кладе кінець духовним можливостям будь якого індивіда, робить безглуздим його перебування на цій землі. Сенс бачиться у тому, щоб взагалі виключити смерть з планів людського буття. Можливо, що саме тому постійно наполягають на тому, що, поряд з матеріальним рівнем буття, існує якийсь інший, ідеальний рівень, де не діють закони матеріального світу, чи там взагалі немає ніяких законів. Це — трансцендентальний світ, царство свободи. Людина має потребу у такому світові, щоб знайти вищі смисли, знайти точку опори, якої не знаходить у матеріальному світі. Спираючись на абсолютні цінності, приписувані трансцендентальному світові, та керуючись індивідуальною свободою, вона прокладає власні шляхи, які позбавляють від невизначеності і страху, наповнюють життя новими й новими смислами.

Підводячи підсумки, можна зробити такі висновки. Світ сам по собі можна вважати ані таким, що має сенс, ані безглуздим. Сенс вносить до нього сама людина як розумна істота, бо розум і без-

глуздість зовнішнього світу — речі несумісні. Метою внесення людиною сенсу у навколишній світ є наступне:

– на індивідуальному рівні: набуття точки опори, рівноваги власної душі;

– на соціальному рівні: досягнення єдності та згуртованості соціальної групи, до якої належить індивід, без чого виживання і успішне існування у навколишньому світі неможливе.

Проблема пошуку і здобуття смислів можна поставити стосовно філогенетичного рівня, тобто, для всього роду «людина», але у практичному плані вона завжди вирішується кожною індивідом окремо у процесі онтогенезу. Засвоєння досвіду попередніх поколінь, прилучення до національної та світової культури дозволяє індивіду, ведучи пошук власних шляхів розвитку, вливатися в загальний потік людської культури, робити свій внесок у творення кращого, наповненого сенсом майбутнього.

Література

1. Бауман З. Спор о постмодернизме // Социологический журнал. — М., 1994. № 4. — С. 70 -79.

2. Хюбнер Б. Смысл в бессмысленное время: метафизические расчеты, просчеты и сведение счетов / Бенно Хюбнер; пер. с нем. А. Б. Демидов. — Мн.: Экономпресс, 2006. — 384 с.

Шановал В.Н.

О СМЫСЛЕ И НЕЛЕПОСТИ СУЩЕГО

В статье сделана попытка дать абрис обобщающих взглядов на проблему смысла и бессмысленности существования вообще и человеческого существования, в частности, а также направлений смысложизненных ориентаций человека в мире.

Ключевые слова: смысл, бессмысленность, сущее, человек, мир, жизнь, смерть.

Shapoval V.N.

ABOUT SENSE AND NONSENSE PURE

The article is an attempt to outline summarizing views on the problem of meaning and meaninglessness of existence in general and the human existence, in particular, and directions purpose orientation rights in the world .

Keywords: meaning, meaninglessness, the present, man, world, life, death.

Надійшла до редакції 1.09.2012 р.